

SVÄTÁ BARBORA

MAĽOVANÁ NA SKLE

Hornonitrianske múzeum v Prievidzi spravuje pomerne bohatú zbierku malieb na skle – 184 dokladov ľudového umenia i profesionálnej tvorby. Decembrový „predmet mesiaca“ nie je náhodný. Jednak nadväzuje na aktuálne prebiehajúcu výstavu v priestoroch múzea, jednak pripomína svätú Barboru a konkrétny decembrový deň (4. december), v tradičnej ľudovej kultúre známy ako jeden zo šiestich stridších dní.

O SVÄTICI

Barbora – legendárna panna a mučenica, ktorá žila v Nikomédii (dnes İzmit v Turecku) v treťom storočí, pochádzala zo zámožnej rodiny pohanského aristokrata Dioskura. Krutý otec a prenasledovateľ kresťanov sa dcéru rozhodol uchrániť pred nápadníkmi i pred kresťanskou vierou uväznením vo veži, postavenej osobitne pre ňu vraj zo slonoviny. Do veže mali povolený vstup len Barborini učitelia a sluhovia. Istému kňazovi preoblečenému za lekára sa však podarilo preklznuť do Barborinho väzenia a potajme ju pokrstiť. Keď otec zistil, čo sa stalo, snažil sa pomocou násilia prinútiť dcéru zriecť sa viery, neskôr ju vydal sudcovi. Barbora sa viery nevzdala, a tak bola odsúdená na trest smrti – hlavu jej stál vlastný otec svojím mečom. Podľa legendy sa po vykonaní tohto hrôzostrašného činu zjavil blesk a otec v úlohe kata spálil na uhol.

Svätica býva na výjavoch zobrazovaná v odeve zvýrazňujúcom jej pôvod a postavenie, so všeobecnými – kalich, hostia, mučenícka palma, i s individuálnymi atribútmi – veža, meč, blesk. Veľkej úcte sa Barbora tešila medzi baníkmi a delostrelcami, ktorí ju považovali za svoju patrónku a verili, že ich ochráni pred náhlou smrťou.

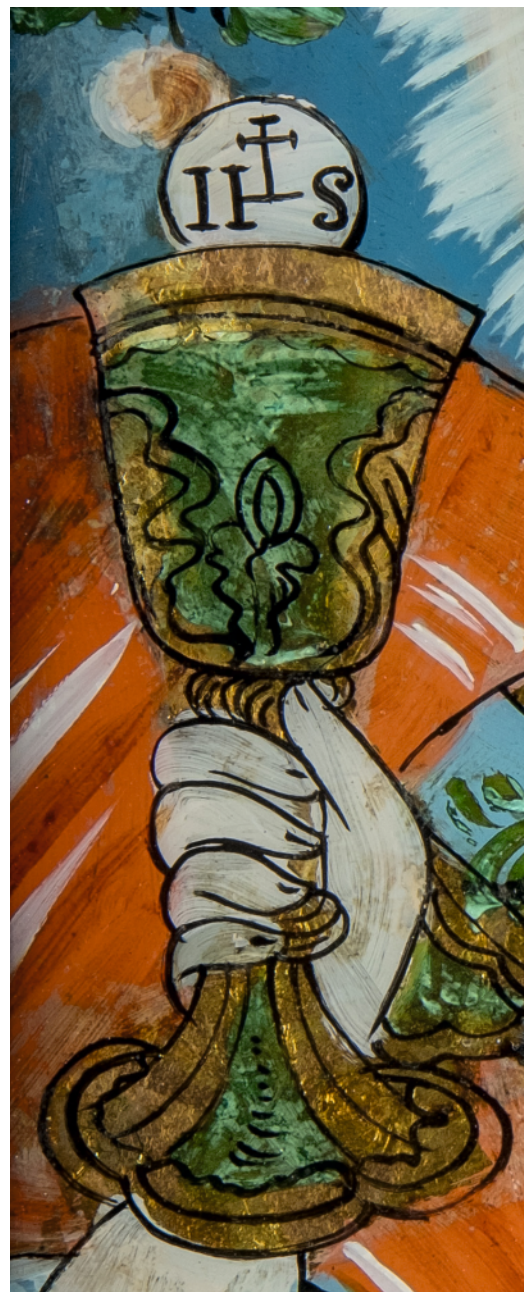
Malba na skle s námetom svätej Barbory zhotovenej podľa šablóny; stredoslovenská skupina malieb na skle prvého typu; v strede obrazu výraznej farebnosti je umiestnený portrét svätice s typizovanou tvárou a jemnou modeláciou líčok (priam realistické zobrazenie celej tváre); svätica má na hlave korunu, vlasy prepletané kvetmi, okolo hlavy viditeľná svätožiara; postava je odetá v modrých šatách a červenom plášti so zlatým lemovaním a florálnymi motívami; v pravej ruke drží kalich s monogramom IHS a hostiou, v ľavej ruke drží tulipán (symbol čistoty); pozadie obrazu dopĺňajú florálne motívy a jednofarebné pozadie modrej farby; lokalita nálezu: Nováky, datovanie: prvá polovica 19. storočia, rok nadobudnutia do zbierok: 1966 (Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, Zbierkový fond, Etnografia, evidenčné číslo E-3505).

TECHNIKA A PRACOVNÝ POSTUP

Maľba na skle je zhotovená technikou maľby „za studena“ na rubovej strane sklenej tabule (odtiaľ časté označenie „podmaľba na skle“). Maľby vznikali zväčša predkreslením grafickej predlohy – motívu, často pozmeneného a doplneného autorovým cítením a zručnosťou.

Predpokladom pre vznik malieb bol vhodný podklad – tenké tabuľové sklo s nerovným povrchom, prípadne s bublinkami, v podstate nekvalitný odpad. Ľudoví maliari čerpali inšpirácie z rôznych drevorytov a medirytín, tlačených dobových grafických materiálov získaných prostredníctvom **hauzírov** z jarmokov či pútí. Na maľovanie sa používali farby riediteľné vodou, zmiešané napríklad s vajcovým žĺtkom (vaječná tempera) z dôvodu lepšej priliehavosti a dlhšej trvácnosti farby na sklenom povrchu.

Maľovanie na sklo malo svoj štandardný postup. Prvým krokom bolo odmastenie skla napríklad pomocou mydlovej vody, vody zmiešanej s popolom či sódou, kriedovým práškom rozpusteným v alkohole alebo volskou žľčou. Druhým krokom bola maľba kontúr hlavného výjavu podľa predlohy farbou zo sadzí riedených terpentínom a následne farebné vyplnenie detailov tváre, postáv, odevu a nakoniec dekorov. Po zaschnutí nasledovala záverečná fáza – pokrytie obrázka jednotným pozadím, prípadne papierom. V minulosti maliari používali podomácky zhotovené štetce zo zvieracej srsti zviazanej do husacieho brka. Ak sa pýtate, akým spôsobom maliari dosahovali zlatú farbu napríklad do svätožiar, odpoveď je jednoduchá – podkladaním plátkového zlata alebo zlatou fóliou.

Zdroje:

MOTLOVÁ, Milada. **Český rok od jara do zimy**. Praha : Fortuna Libri, 2010. 323 s. ISBN 978-80-7321-522-4.

PIŠÚTOVÁ, Irena. **Maľby na skle**. Bratislava : Ústredie ľudovej umeleckej výroby, 2010. 391 s. ISBN 978-80-88852-75-9.

APENDIX: Archív rubriky Predmet mesiaca

2025 © Hornonitrianske múzeum v Prievidzi

Spracovala: Mgr. Lívia Oršulová